

שמואל א פרק ט

הלנה ממן

בפרק ח' האל נעתר לבקשת העם להמליך מלך. בפרק זה מסופר על תחילת יישומה של הבקשה ולאחריו יתחיל עידן חדש של שלטון בישראל שאותו יפתח שאול. שמואל שולח את העם איש לעירו (ח' 22) ומוטל עליו התפקיד להמליך מלך.

בפרק ט' יסופר על מציאת המלך הזה ועל המלכתו הראשונה. המספר מנסה לשמור על המתח הסיפורי לפיכך אינו מגלה בתחילת הסיפור כי שאול הוא המועמד לתפקיד המלך¹. הוא מאריך בתיאור קורותיו של שאול ומפנה את תשומת לב הקורא לפרטים רבים.

מה ראה המקרא להאריך בתיאור שאול וקורותיו עד הגיעו אל שמואל? מדוע המספר מתאר בפירוט יתר דברים שוליים במסעו של שאול בחיפוש האתונות?

למה מקדיש המספר את זמן הסיפור - על מי ועל מה מפרט המחבר?

מה ניתן ללמוד על שאול המלך העתידי?

עשרים פסוקים עוברים עד שהנביא המחפש מלך נפגש עם האיש המחפש אתונות, שיהיה, כך מסופר, המלך הראשון בישראל. בעשרים פסוקים אלה מאפשר לנו המספר ללמוד מיהו המיועד למלכות.

אפיון ישיר

בפסוקים 1-2 יש אפיון ישיר של שאול הן מבחינת תכונותיו והן מבחינת חיצוניותו.

בפסוק 1 מסתפק המספר ברישום ה"יחוס" המשפחתי של שאול והתכונה היחידה המוזכרת בפסוק זה נוגעת לאביו של שאול:

וַיְהִי-אִישׁ מִבֶּן יִמִּין (מְבַנְיָמִין),

וַיִּשְׁמוּ קֵישׁ

בֶּן-אֲבִיאל בֶּן-צֹרֶר בֶּן-בְּכוֹרֵת בֶּן-אֶפְיֵחַ--בֶּן-אִישׁ יְמִינִי:

גְּבוּר, חַיִל.

נראה כי שאול שייך לשושלת משפחתית ממעמד גבוה משבט בנימין, הוא נצר למשפחה מיוחסת, דבר הנלמד מאזכור הדורות הרבים במשפחתו. הביטוי "גיבור חיל" מתייחס לקיש אביו של שאול ולא לשאול. הביטוי גיבור חיל הוא בעל רכוש ומעמד כלכלי וחברתי.²

ב וְלוֹ-הָיָה בֶן וַיִּשְׁמוּ שָׁאוּל,

בְּחֹר נָטוּב, וְאִין אִישׁ מְבַנְיָ יִשְׂרָאֵל, טוֹב מְמַנּוּ;

ב מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה, גְּבָהּ מְכַל-הָעָם.

שאול מתואר כטוב לב³, וכבעל קומה, על פי מצודת דויד:

¹ משה גרסיאל, ראשית המלוכה בישראל, עיונים בספר שמואל, כרך 1, האוניברסיטה הפתוחה, תשמ"ח, עמ' 235

² ויש המפרשים ביטוי זה כרב כוח

³ מצודת דויד מתייחס גם למראהו החיצוני: "נבחר במעשיו ויפה מראה".

והיה גבוה מכל העם מן כתפו ולמעלה".

קומתו הגבוהה הקנתה לו סמכות טבעית, וכפי שיסופר בהמשך, מראהו הטוב הרשים את הנערות היוצאות לשאוב מים. המחבר מתחיל לבנות את דמותו של שאול באופן חיובי.⁴

אפיון עקיף

מה ניתן ללמוד על שאול מפס' 3 – 5?

ג וַתֵּאבְדֶנָּה, הָאֲתָנֹת, לְקִישׁ, אָבִי שָׁאוּל; וַיֹּאמֶר קִישׁ אֶל-שָׁאוּל בְּנוֹ, קַח-נָא אֶתְךָ אֶת-אֶחָד מִהַנְּעָרִים, וְקוּם לָהּ, בְּקִישׁ אֶת-הָאֲתָנֹת. ד וַיַּעֲבֵר בְּהַר-אֶפְרַיִם וַיַּעֲבֵר בְּאֶרֶץ-שְׁלֹשָׁה, וְלֹא מָצְאוּ; וַיַּעֲבְרוּ בְּאֶרֶץ-שַׁעֲלִים וְאִין, וַיַּעֲבֵר בְּאֶרֶץ-יְמִינִי וְלֹא מָצְאוּ. ה הִמָּה, בָּאוּ בְּאֶרֶץ צוֹף, וְשָׁאוּל אָמַר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר-עִמּוֹ, לָכֵה וְנִשְׁוֶבֶה--פֶּן-יִחַדֵּל אָבִי מִן-הָאֲתָנֹת, וְדָאָג לָנוּ.

שאול נוהג באביו בכבוד – ראשית הוא מבצע את המשימה שהוטלה עליו ויוצא למסע ארוך על מנת לחפש את האתונות שאבדו. במסע החיפוש מכתתים שאול ונערו אשר אתו את רגליהם בהר אפרים, בארץ שלישה וארץ שעלים משם לארץ ימיני וארץ צוף והאתונות – אין. כעבור שלושה ימים שאול רוצה לחזור הביתה מחשש שאביו דואג.

ראוי לשים לב לאנושיותו ועדינותו של שאול המתבטאת בדברי כשהוא מציע להפסיק את החיפוש: וְנִשְׁוֶבֶה פֶּן-יִחַדֵּל אָבִי מִן-הָאֲתָנֹת וְדָאָג לָנוּ. וכך דורשת התוספתא תוך קריאה רגישה למילה האחרונה בפסוק:

שאול לא זכה למלכות אלא מפני הענוה שנאמר פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו שקל עבדו בו (ברכות ד 18) כלומר נתן לעבדו אותו משקל כמו לעצמו.

מה ניתן ללמוד על שאול מהשיח הארוך שבינו לבין נערו?

לאחר שלושה ימים של חיפוש האתונות, שאול מוכן לוותר על החיפוש ולחזור הביתה לאביו שקרוב לוודאי דואג לו, הוא מבין שהאתונות הן כבר לא העניין החשוב: וְשָׁאוּל אָמַר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר-עִמּוֹ: לָכֵה וְנִשְׁוֶבֶה פֶּן-יִחַדֵּל אָבִי מִן-הָאֲתָנֹת וְדָאָג לָנוּ.

אך אין הוא מעלה כמובן על דעתו כי המלוכה היא נושא החיפוש. בעקבות החלטתו, בפס' 5-10 מתנהלת שיחה בין שאול לנערו בנוגע לאפשרויות שעומדות בפניהם. בשיחה זו מציע הנער הצעות ושאל מכביד על הצעותיו:

הצעת הנער	תגובת שאול
ו וַיֹּאמֶר לוֹ: הִנֵּה-נָא אִישׁ-אֱלֹהִים בְּעִיר הַזֹּאת, וְהָאִישׁ נִכְבָּד, כָּל אֲשֶׁר-יְדַבֵּר בּוֹא יְבוֹא; עֲתָה,	

⁴ משה גרסיאל, ראשית המלוכה בישראל, עיונים בספר שמואל, כרך 1, האוניברסיטה הפתוחה, תשמ"ח, עמ' 236

<p>ז וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְנִעְרוֹ: וְהִנֵּה נִלְךָ וּמֵה-נָבִיא לְאִישׁ--כִּי הִלַּחֵם אָזְל מִכְּלִינוּ, וַתְּשׁוּרָה אִין-לְהַבִּיא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים: מָה, אָתְנֹו. (פס' 7)</p>	<p>נִלְכָה שָׁם--אוּלַי יִגִּיד לָנוּ, אֶת-דַּרְכָּנוּ אֲשֶׁר-הִלְכָנוּ עָלֶיהָ.⁵ (פס' 6)</p>
<p>י וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְנִעְרוֹ: טוֹב דְּבַרְךָ, לָכֵה נִלְכָה; וַיִּלְכוּ, אֶל-הָעִיר, אֲשֶׁר-שָׁם, אִישׁ הָאֱלֹהִים. (פס' 10)</p>	<p>ח וַיִּסֹּף הַנֶּעֶר, לַעֲנוֹת אֶת-שְׂאוּל, וַיֹּאמֶר: הִנֵּה נִמְצָא בְיָדִי רִבַּע שָׁקֶל כֶּסֶף; וְנִתְּנִי לְאִישׁ הָאֱלֹהִים, וְהִגִּיד לָנוּ אֶת-דַּרְכָּנוּ. (פס' 8)</p>

הרעיון לפנות אל איש האלוהים, הלוא הוא שמואל, ולשאלו על האתונות האובדות היא של הנער. הנער מדבר מתוך רצונו לסייע לשאול להשלים את משימתו, ופועל מכוח תכונותיו שלו - יוזמה, אחריות. ניתן לומר שאלה תכונות שהיינו רוצים לראות דווקא במלך העתידי. אולם שאול הוא המערים קשיים ומתגלה כוותרן וכמי שלא דבק במשימה.

מה התרומה של השיח עם הנערות לעיצוב דמותו של שאול?

בניגוד לאתונות שלא נמצאו, מוצאים שאול ונערו נערות היוצאות לשאוב מים בבאר ושואלים אותן שאלה פשוטה ביותר – הַיֵּשׁ בְּנֵה הַרְאָה? הציפייה היא שהם יענו בתשובה שאורכה כ 3 מילים, אך הם נענים בתשובה מורכבת ביותר ומפורטת בפס' 12-13:

יב וַתַּעֲנֶינָה אוֹתָם וַתֹּאמְרֶנָּה יֵשׁ, הִנֵּה לְפָנֶיךָ; מִהֵרָ עֲתָה, כִּי הַיּוֹם בָּא לְעִיר--כִּי זָבַח הַיּוֹם לָעֵם, בְּבִמָּה. יג כִּבְאֶכֶם הָעִיר כֵּן תִּמְצְאוּן אֹתוֹ בְּטָרֶם יַעֲלֶה הַבִּמְתָּה לְאָכֹל, כִּי לֹא-יֵאכֹל הָעָם עַד-בָּאוּ--כִּי-הוּא יִבְרַךְ הַזָּבַח, אַחֲרֵי-כֵן יֵאכְלוּ הַקֹּרְאִים; וְעַתָּה עֲלוּ, כִּי-אֹתוֹ כִּהְיוֹם תִּמְצְאוּן אֹתוֹ.
מה טיבה של תשובה ארוכה זו? חז"ל⁶ העלו כמה כיוונים, וביניהם:

לפי שהנשים דברניות הן. ושמואל אמר: כדי להסתכל ביופיו של שאול, דכתיב: 'משכמו ומעלה גבה מכל

העם...' (ט', 2)⁷

⁵ זהו ניסוח מוזר - אוּלַי יִגִּיד לָנוּ אֶת דַּרְכָּנוּ אֲשֶׁר הִלְכָנוּ עָלֶיהָ: צריך היה להיות "את דרכנו אשר נלך בה". אוּלַי בחר המספר בניסוח זה כדי לרמוז לקורא כי שאול יגיע אל איש האלוהים שיאמר לו את מטרת כל הדרך שעשה עם הנער, את ייעודו של המסע הזה.

⁶ ברכות מה ע"ב

⁷ ובפירוש דעת מקרא הובא, שהפסוקים מצטטים מתגובותיהן השונות של הנערות: הראשונה ענתה בפשטות "יש"; אחרת הוסיפה "הנה לפניך"; השלישית קראה "מהר עתה"; חברתה השחילה "כי היום בא לעיר"; נערה נוספת התערבה ואמרה "כי זבח היום לעם בבמה"; וכן הלאה.

מסתבר, שחזו"ל היו ערים לפוטנציאל הרומנטי שבמפגש זה בין נערות צעירות וגברים נאים, ליד הבאר; מפגש מעין זה יוצר מתח פנימי שהמסר שלו מועבר בעדינות, בצורה בלתי מורגשת כמעט, דרך אריכות התשובה של הנערות, המסמלת ניסיון לקשור שיחה עוד ועוד וקושי להיפרד מגברים נאים. על רקע זה בולטת התעלמותו של שאול מהנערות הפטפטניות ואולי בשל ביישנותו.

מה ניתן ללמוד מהמפגש של שאול ושמואל?

צניעותו של שאול

בסופו של דבר מגיע שאול אל שמואל ושואל בפס' 18: **אִי זֶה בֵּית הָרֹאֶה**. תחילה משיב שמואל על שאלתו של שאול: **אֲנֹכִי הָרֹאֶה עָלָה לְפָנַי הַבָּמָה וְאֶכְלֶתֶם עִמִּי הַיּוֹם וְשִׁלַּחְתִּיךָ בְּבִקְרָךְ וְכָל אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ אֶגִּיד לָךְ: וְלֹאֲתַנּוֹת הָאֲבֹדוֹת לָךְ הַיּוֹם שְׁלִשֶׁת הַיָּמִים אֵל תֵּשֶׁם אֶת לִבְךָ לָהֶם כִּי נִמְצְאוּ וְלָמִי כָּל חֲמַדַּת יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לָךְ וְלִכְל בֵּית אָבִיךָ "** (פס' 19-20).

מלבד שתי המילים הראשונות, אין ספק ששאול הופתע מקבלת הפנים המסתורית. שמואל מזמין את שאול לאכול עמו, ואף אומר לו שהאתונות נמצאו, אך הוא מוסיף משפט בלתי-מובן בפסוק 20: **וְלָמִי כָּל חֲמַדַּת יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לָךְ וְלִכְל בֵּית אָבִיךָ**. בפסוק זה רומז שמואל לשאול כי הוא עתיד להיות מלך.

שאול, כדרכם של המנהיגים, מגיב בפסוק 21 על פי הדגם של חלק ניכר ממנהיגי המקרא ומגלה מבוכה ענווה וצניעות: **הֲלוֹא כֵן-יְמִינִי אֲנֹכִי מְקַטְנֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, וּמְשַׁפְּחֵתִי הַצֵּעֶרָה, מִכָּל-מְשַׁפְּחוֹת שְׁבִטֵי בְנֵימִן; וְלָמָּה דִּבַּרְתָּ אֵלַי, כְּדָבָר הַזֶּה?**⁸ הוא אומר בצניעות ובתימהון שהוא בסך הכול אדם פשוט, השייך לשבט הקטן והצעיר ביותר מכל שבטי ישראל.⁹ דומה, שלא במקרה נבחר למלוכה אדם ממשפחה צעירה בשבט קטן בישראל. הדבר מדגיש את המסר המרכזי של הפרק: הצורך בצניעות, בענווה ובהכרה בהיות המלך נתון לצו ה'.

איזו תמונה של המלך העתידי עולה מהסיפור?

נראה שהמחבר השקיע מאמץ ספרותי ניכר בהצגת דמותו של שאול. מצד אחד יש ניסיון לבנות את דמותו של שאול באופן חיובי ולהציגה באורח אוהד – טוב ליבו, צניעותו, דאגתו לאביו, אך התבוננות נוספת בתכונות ובהתנהלותו של שאול כמי שיהיה המלך בהמשך, מעלות את השאלה האם התכונות שמאפיינות את שאול אכן מתאימות לאדם בתפקיד מלך. אפשר שמאפיינים אלה הם שגרמו לכישלונם בתפקיד ולהדחתו מהמלוכה.

מאיר שלו טוען שהמחבר מרמז על חולשותיו של שאול עוד לפני שנמשח למלך ושמגמת פירוט התכונות היא להראות חוסר התאמה של שאול למלכות. תכונותיו של שאול, טוב הלב וגבהות קומתו, הם מעין "אנטיתזה" לגבורה. דווקא תכונה זו היא ההכרחית למנהיג שיצטרך להילחם נגד הפלישתים.

⁸ על צניעותו וענוותנותו הרבה של שאול מעידה העובדה שלא גילה את דבר הימשחותו על ידי שמואל גם כשנשאל על ידי משפחתו על כל קורותיו בדרך, וגם בזמן היעלמותו כאשר מכריז שמואל בפני כל העם בפומבי כי שאול יהיה להם למלך "והנה הוא נחבא אל הכלים" (פרק י' פס' 22), שכן מכיוון שברח מן השררה הסתיר עצמו בין כלי העם.
⁹ מדוע שבט בנימין הוא מְקַטְנֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל? ככל הנראה משום שבנימין הוא צעיר בניו של יעקב, ולכן הוא "מקטני שבטי ישראל". ברם, נראה שהכוונה גם לקטנות כמותית. כבר בתקופת המדבר לא נמנה שבט בנימין בין השבטים הגדולים. עיין אמנון בזק, שיעורים בספר שמואל, פגישת שאול ושמואל, פרק ט שיעור 2, בית המדרש הוירטואלי שליד ישיבת הר עציון

באשר לגובה, שאל הוא המנהיג העברי היחידי שהתנ"ך מתייחס לגובהו¹⁰. למעשה הגובה היא תכונה של כמה גויים מקראיים שכולם היו טיפוסים שליליים ונצחו בידי לוחמי ישראל, כגון: עוג מלך הבשן, וגוליית מגת.¹¹

כבר בסיפור על חיפוש האתונות בלטה חולשתו של שאול¹². בזמן החיפוש עם נערו לאחר מספר ימי חיפושים אחר האתונות של אביו, שאל התיימש וחשש שאביו דואג לו ורצה לחזור הביתה, אבל הנער דבק במשימה, הוא שימש כדמות הפעילה, היוזמת, המוח המתכנן, ופותר הבעיות ולא שאל המלך העתידי. תיאור זה מציג את שאול כטפל לדמותו הדומיננטית של נערו. אם כך, בצד הצניעות המאפיינת את שאול בסיפור, מוצגים גם הססנותו ודבקות חלקית בשליחות שהוטלה עליו ועל נערו. דווקא הנער הוא שמגלה נחישות ויצירתיות, ואינו מוכן להשלים עם נכונותו של שאול לחזור הביתה בידיים ריקות. מצד אחד, שאול מעורר התעלות בנכונותו ללכת בעקבות וזמת נערו ועצותיו, מצד שני, היינו מצפים ממנהיג שיוביל את הסרים למרותו ולא ההיפך.

והנה, דווקא תכונה זו של שאול היא שתכשיל אותו בהמשך במילוי תפקידו. שאול עתיד להיכשל במספר אירועים, ובכולם ניתן לראות הססנות, חוסר דבקות במטרה והעדר ביטחון כמרכיבים מהותיים בהסבר הכישלונות. כך, למשל, ייכנע ללחץ העם ויקריב את הקרבנות מבלי לחכות לשמואל (פרק י"ג), ולא ישלוט בעם בעניין האכילה על הדם (פרק י"ד) ובלקחת שלל עמלק (פרק ט"ו).

כבר בהיכרות הראשונה עם שאול אנו עומדים על המורכבות שבאישיותו. תכונת הצניעות היא תנאי מהותי להצלחת רעיון המלוכה; אך עליה לבוא דווקא מתוך אישיות מובילה ומנהיגה. צניעות הכרוכה בחוסר ביטחון ובחוסר החלטיות אינה תכונה המתאימה למלך.

אם כך למה נבחר למלך?

כאמור בפרק הקודם, חלק מתכונותיו של שאול אינן מתאימות לאדם שמשמש בתפקיד מלך. ואכן סופו של שאול הוא טראגי: הבטחה שהוחמצה, מלך אידיאלי שנכשל והמלוכה נלקחת ממנו ומזרעו. אם כן אז למה נבחר שאול?

ענוותנותו של שאול, שהתבטאה בכך שהוא לא ביקש לממש את כישוריו הבולטים בזירה הציבורית, אלא מצא את המלוכה בבקשו את האתונות, ושבעת הטלת הגורלות העדיף להיחבא אל הכלים - אמורה להיות ערובה שהשררה לא תסחרר את ראשו, "לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו" (דברים י"ז 20).

אין ספק ששאול איננו הפוליטיקאי והמנהיג הבטוח בעצמו, כפי שמתגלה דוד. תכונותיו והנסיבות יכלו להביאו למנהיגות נכונה ובת קיימא ויכלו גם להכשילו. הפוטנציאל הקיים בכל אדם יכול לקדמו או להסיגו. במקרה של שאול, הן אפיוניו, הן היותו המלך הראשון והן הצורך לעמוד מול ההנהגה הדתית הוותיקה - שמואל, גרמו לכישלונו.

מדוע ניתן מקום כה משמעותי לסיפור המקדים את פגישת שאול ושמואל?

¹⁰ המחבר מתייחס גם לגובהו של אליאב בן ישי, אחיו הבכור של דוד בזמן ששמואל הגיע לבית ישי להמליך מלך. המטרה של אזכור גובהו היא להראות שבעקבות אכזבת שאול את האל, הגובה אינו ערובה להצלחה בתפקיד ולכן האל מבקש משמואל:

אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו (שמ"א ט"ז 7)

¹¹ עיין מאיר שלו, ראשית, הוצאת עם עובד, תשס"ח, עמ' 57

¹² עיין מאיר שלו, ראשית הוצאת עם עובד, תשס"ח, עמ' 56

אחת התופעות הבולטות לאורך הסיפור היא המקריות, לכאורה, בהתרחשויות השונות במהלך הפרק. עצם התהליך, שבו הלך שאול לחפש את האתונות ומצא את המלוכה, כבר הפך לביטוי המתייחס להפתעות המתרחשות בעולם בלא שתהיה לאדם שליטה בהן. אם כך, נשאלת השאלה, מי אחראי למקריות, לכאורה, בפרק ובאיזה אופן?

הרעיון מאחורי הסיפור הוא שהמפגש בין האיש שמחפש אתונות לבין האיש שמחפש מלך אינו מקרי, אלא מכונן בידי אלוהים. מעניין לעקוב בהקשר זה אחר התפקיד החשוב של דמויות המשנה. למעשה הן המניעות את העלילה ולמעשה את התכנית האלוהית - בהפגשת שאול עם שמואל לשם מינוי שאול למלך. בפרק מדובר בשתי דמויות משניות מרכזיות: נערו של שאול וקבוצת נערות, גם הנער וגם הנערות ממלאים תפקיד שאין הם מודעים לו.

הנער אחראי להבאת שאול אל **המקום הנכון**. אלמלא עקשנותו של הנער שהציע ללכת אל הרואה, הוביל את הדרך ומצא כסף לתת לרואה, שאול היה חוזר לבית האב הדואג.

הנערות אחראיות להגעתו של שאול **בזמן הנכון**. ראוי לשים לב לפער בין תוכן דברי הנערות ואורך דיבורן ובין ההפצרה שלהן בשאול ובנערו - למהר. מצד אחד דיבורן הארכני מעכב, מצד שני, פעמיים הן מזרזות את שאול ונערו לתפוס את שמואל בזמן - בפס' 12 ובפס' 13. אבל בין זירוז ראשון לזירוז אחרון הן מספקות אינפורמציה - היום הוא יום מיוחד - איש האלוהים אכן בעיר. הוא בא לזבח שיש לו בו תפקיד מיוחד של ברכה שרק לאחריה נאכל הזבח.

הנערות נענות לרצון של שאול והנער לפגוש את הרואה. טוב לב ורצון לסייע הם המניעים אותן לזרז את שאול והנער להגיע אל הרואה בדיוק ברגע היחיד שיהיה לו זמן באותו יום - בדרך אל טקס הזבח. אילו היו מחמיצים את שמואל קרוב לוודאי שלא היו מצליחים להגיע אליו אותו יום, וספק אם שאול שגם כך כבר רצה לחזור - היה נשאר יום נוסף.

התזמון מדויק עד כדי כך, שבפסוק 14 נאמר שהם נפגשים עם שמואל בדיוק ברגע שבו הוא יוצא לטכס הזבח:

וַיַּעֲלוּ הָעֵיר הַמָּה בָּאִים בְּתוֹךְ הָעֵיר וְהִנֵּה שְׂמוּאֵל יֹצֵא לְקִרְאָתָם לְעֹלוֹת הַבֶּמֶה:

ואולם, למרות מראית העין המקרית, מתברר לבסוף שהכול היה מתוכנן מראש כפי שכתוב בפסוקים 15-16: וְהָיָה כִּלְהַךְ אֶת אֲזֶן שְׂמוּאֵל יוֹם אֶחָד לְפָנָי בּוֹא שְׂמוּאֵל לְאָמֹר: כָּעֵת מָחָר אֲשַׁלַּח אֵלָיךְ אִישׁ מֵאֶרֶץ בְּנֵימִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל...

נראה שלנקודה זו יש משמעות רבה: דווקא לקראת מינויו של המלך הראשון בישראל יש חשיבות להדגשה, שהקב"ה מוסיף לנהל את המאורעות, ואין לאדם שליטה מלאה בהם.

הסיבתיות הכפולה – מעשי בני אדם ותכנית אלוהית

ראוי להתייחס לשורש מצ"א המשמש כשורש המנחה בסיפור. הוא מופיע בו שבע פעמים¹³. שורש זה מבטא בדרך כלל משמעות של מקריות, וכך גם בהתרחשויות בסיפור כאן: במקרה "נמצא" בידו של הנער רבע שקל כסף, שבלעדיו היו שאול והנער חוזרים הביתה מבלי לפגוש את שמואל; ובמקרה "מצאו" בעלותם לעיר נערות, שסייעו להם להגיע לשמואל. כך מסביר רבי יוחנן את ההשתהות בתשובת הנערות:

¹³ עיין בדברי אמנון בזק, שיעורים בספר שמואל, פגישת שאול ושמואל, פרק ט שיעור 2, בית המדרש הוירטואלי שליד ישיבת הר עציון

לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא

כלומר - כמלא השערה: יש רגע מדוייק שבו מסתיימת "מלכותו" של שמואל ומתחילה מלכותו של שאול. עדיין לא הגיע הרגע למלכותו של שאול, ועל כן תפקיד הנערות להביא את שאול ברגע הנכון. לדמויות המשנה יש מאפיינים ותכונות העושות אותן לבעלות אישיות שבשלה הן מגיבות כפי שהגובו. הנער הוא יוזם ודבק במטרה, הנערות טובות לב וחפצות לסייע ולתת אינפורמציה. הדמויות פועלות מכוח אישיותן, אולם פעולותיהן המונעות מתכונותיהן הן בשירות תכנית גדולה יותר, תכנית אלוהית ולפיה מחפש האתונות ייפגש עם מחפש המלוכה בדיוק בזמן הנכון.

הרחבה 1 : רואה או נביא?

פסוק 9 נראה כאילו אינו במקומו, אם משום שעדיין לא שמענו על הרואה ואם משום, שהוא כאילו מפסיק את השיח, שבין שאול לנערו¹⁴: לְפָנַי בְּיִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר הָאִישׁ בְּלִכְתּוֹ לְדָרוֹשׁ אֶ-לֹהִים לָכוּ וְנִלְכָה עַד הָרֶאֶה כִּי לְנָבִיא הַיּוֹם יִקְרָא לְפָנַי הָרֶאֶה אני לא בטוחה שזו מטרת ההערה. זוהי מעין הערה בסוגריים המבהירה כי למי שאנו קוראים "היום" בשם "נביא", קראו בעבר "רואה".

זוהי הערה מעניינת כי משתמע ממנה שהספר נכתב זמן רב לאחר המאורעות המסופרים בו. המספר מתייחס לאירועים כאל דבר קדום, שאירע "לפנים בישראל", עד כדי כך שהוא צריך להבהיר את הלשון, שהשתנה במשך הדורות מ"רואה" ל"נביא".

דברים אלו סותרים את מסורת חז"ל, ש"שמואל כתב ספרו"¹⁵ - ממנה משמע כי הספר נכתב סמוך למאורעות המתוארים בו. להלן מספר הסברים המתייחסים לסתירה¹⁶:

ההסבר המחקרי הוא שאמנם הספר נכתב בתוקפה מאוחרת. אולם פרשנים מסורתיים שקיבלו את עמדת הגמרא השקיעו מאמץ פרשני כדי לתת מענה לסתירה. כך למשל, של ר"י אברבנאל שלפיו משולבות בספר הערות, שהן בלבד נוספו בשלב מאוחר יותר, אך הסיפור עצמו אכן נכתב סמוך למאורעות עצמם: "והפסוק הזה מורה שלא כתב זה שמואל, כי אם ירמיהו או נביא אחר שקם אחריו ימים רבים... או נוסף הפסוק הזה מיד עזרא". החשוב לדידו של אברבנאל שגם מוסיפי הערות העריכה הם נביאים והספר כולו, נכתב אם כן, בהשראה אלוהית.

הרחבה 2

הגיבור של גלילה רון-פדר: שאול

סופרת הילדים גלילה רון-פדר-עמית מספרת על בחירת שאול למלך ועל נטישתו, על הגורמים, האנשים והנסיבות שהביאו לכישלונו של המלך הראשון.

¹⁴ גאליה, אריה, לקראת המפגש שבין שאול לשמואל (שמו"ט ט', א-ג), ספר פרופ' חמ"י גבריהו: מחקרים במקרא ובמחשבת ישראל, החברה לחקר המקרא בישראל, כרך שני, תשנ"א

¹⁵ עיינו בבא בתרא ט"ו ע"א

¹⁶ הפרושים לקוחים מתוך דברי אמנון בזק, שיעורים בספר שמואל, פגישת שאול ושמואל, פרק ט שיעור 2, בית המדרש הוירטואלי שלייד ישיבת הר עציון

סופרת הילדים גלילה רון-פדר מעריצה מגיל צעיר את ה"אנדר-דוג" - המלך שאול, שהודח מכס מלכותו, ויש לה גם הסבר למניעיו.

למה שאול? כי אני מנצלת כל הזדמנות להילחם את מלחמתו. אני מעריצה אותו מגיל עשר וגם כתבתי עליו ספר, בו אני מסבירה את מניעיו"- הסופרת גלילה רון-פדר מעריצה את המלך, שזכה להתנגדות הכוחות השמרניים, לא מחה את זכר עמלק כנדרש והעדיף את מותו על פני נפילתו בשבי האויב.

ניתן למצוא את דבריה כפי שמופיעים בקישור למקראנט :

<http://mvofakim.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=4651046f-a6e4-471d-a53b-ff59d1011662&lang=>

[HEB](#)

ביבליוגרפיה

1. אילת משה, הקדשת שאול למלך, שמואל וכינון המלוכה בישראל, י"ל מאגנס, תשמ"ח עמ' 120-123
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=11746>
2. בזק אמנון, שיעורים בספר שמואל, פגישת שאול ושמואל, פרק ט שיעור 2, בית המדרש הוירטואלי שליד ישיבת הר עציון
http://www.etzion.org.il/vbm/search_results.php?subject=%FA%F0%EA+%F9%EE%E5%E0%EC&koteret=%F9%E9%F2%E5%F8%E9%ED+%E1%F1%F4%F8+%F9%EE%E5%E0%EC
3. גאליה, אריה, לקראת המפגש שבין שאול לשמואל (שמו"ט ט', א-יג), ספר פרופ' חמ"י גבריהו; מחקרים במקרא ובמחשבת ישראל, החברה לחקר המקרא בישראל, כרך שני, תשנ"א
<http://mikranet.cet.ac.il/pages/item.asp?item=8799>
4. גרסאל משה, ראשית המלוכה בישראל, עיונים בספר שמואל, כרך 1, האוניברסיטה הפתוחה, תשמ"ח,
5. סימון אוריאל, עין טובה : דו שיח ופולמוס בתרבות ישראל, שאול ויונתן - שתי דרכי מנהיגות : א. שאול בחיר ה' מושיע את יבש גלעד מהתעללות ואת ישראל מחרפה, עורך: אילן נחם, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ט
<http://mikranet.cet.ac.il/pages/item.asp?item=17122>
6. רנד יעקב, שאול בן קיש - טרגדיה של אדם ומלך
<http://old.lifshiz.macam.ac.il/m/pages/m0611/m0611117a.html>
7. שלו מאיר, ראשית, הוצאת עם עובד, תשס"ח עמ' 55-58